

ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА ПІДПРИЄМСТВА І ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ: У ПОШУКАХ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено взаємозв'язок категорій «економічна ефективність» і «економічна поведінка». Встановлено залежність економічної поведінки суб'єктів господарювання від типу економічних систем, у яких вони функціонують. Представлено авторське тлумачення категорії «ефективність функціонування підприємства».

Ключові слова: ефективність, економічна поведінка підприємства, економічна система, ефективний тип економічної поведінки підприємства.

Abstract

The article deals with the relation between economic performance and economic behaviour. It is determined that the firm economic behavior mainly depends on the economic system's type where it operates. Having investigated the approaches to enterprise performance treatment of foreign economists, the categorical concept of enterprise performance is defined more exactly proceeding from enterprise's functions, goals and tasks, behaviour.

Key words: effectiveness, economic behaviour of a company, economic system, an effective type of economic business behaviour.

Вступ

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю корегування поведінки підприємств в напрямку підвищення їх ефективності і конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках під впливом конкуренції.

Результати дослідження

Як свідчить аналіз літератури [1; 4-12], зміст підходів до визначення категорії «ефективність функціонування підприємства» не зводиться тільки до тих економічних параметрів, які відображають економічність виробництва через співвідношення обсягу випуску і відповідних витрат або результативність, а включає також різноманітні характеристики взаємин із зовнішнім середовищем, наприклад, виконання зобов'язань, адаптивність, взаємодія з конкурентами, наявність зовнішніх негативних і позитивних впливів тощо. Таким чином, уточнення змісту категорії «ефективність функціонування підприємства» досі триває. І насамперед, це пов'язано з тим, що зазначена категорія і у своїй гносеології, і у прикладному тлумаченні носить історичні аспекти і завжди відображає конкретний у часі тип економічної системи, в якій функціонує підприємство. Так, один і той же тип економічної поведінки суб'єктів господарювання може вважатися ефективним або неефективним в різних системах (табл. 1).

Таблиця 1 — Поведінка підприємства залежно від типу і стану економічної системи

Економічна система	Ефективний тип економічної поведінки підприємства	Чинники, що визначають поведінку підприємства в певній економічній системі
Ринкова рівноважна економіка	Максимізація прибутку	Реакція на впливи мікро-, мезо-, макросередовища підприємства
Ринкова нерівноважна економіка	Дотримання принципу обмеженої раціональності	Реакція в умовах невизначеності на впливи мікро-, мезо-, макросередовища підприємства
Соціалістична економіка	Виконання підприємством планів за максимальної економії виділених для цього засобів	Пошук шляхів і способів виконання плану, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції за умови дотримання екзогенно заданих обмежень
Трансформаційна економіка	Адаптація до інституціональних і організаційних трансформацій, протидія негативному впливу зовнішнього середовища	Інтереси окремих фізичних осіб — власників і/або керівників підприємств

Джерело: [2; 3, с.39; 5; 10; 11, с. 20; 12, с. 34], власні дослідження.

Дослідження особливостей функціонування підприємств в умовах перехідної економіки [3; 5; 10-12] засвідчили, що їх діяльність переважно визначалась поведінкою керівників, які приймали рішення стосовно основних аспектів функціонування підприємств. Це сприяло розширенню сфери безконтрольних владних повноважень і виокремленню особистих інтересів вказаних осіб. Рішення щодо ключових питань функціонування підприємства ухвалювались переважно на користь конкретних економічних агентів. Виникла так звана «економіка фізичних осіб», в рамках якої, окрім макро-, мезо- і макрорівня, сформувався нанорівень — рівень фізичних осіб як самостійних економічних суб'єктів. Іншими словами, якщо в розвиненій ринковій економіці поведінка підприємств визначається, головним чином, реакцією на макро- і мікроекономічні фактори, то в перехідних економіках держав пост-радянського простору домінуючими стали саме інтереси фізичних осіб (зазвичай керівників або/і власників підприємств).

В контексті запропонованої дискусії слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку ринкової економіки в постіндустріальних країнах змінюється глобальна цільова функція виробництва, яка характеризує не кількість виготовлених екземплярів, а кількість різних «сутностей», тобто якісно різних економічних благ [11]; вимірниками залучених у виробництво факторів виступають не кількісні, а якісні характеристики ресурсів (тобто наявність певних, якісно унікальних елементів ресурсних благ) [5]. Так, одним з найважливіших ресурсів стає інформація, яка стосується технології чи організації виробництва і постає як результат інтелектуальної праці [10]. В світлі переосмислення ролі підприємства у суспільстві, зокрема усвідомлення його інституціональної ролі як суб'єкта концентрації і відтворення ресурсів, формування майбутніх потреб і тенденцій виникає необхідність розглядати, окрім технологічної й економічної, також інституціональну ефективність підприємства як ступінь реалізації ним своєї інституціональної ролі у суспільстві [13].

Висновки

Таким чином, зміст поняття «ефективність функціонування підприємства» розширився, і, окрім результативності і продуктивності, включає багато інших сторін діяльності організацій, пов'язаних із аналізом ринків, управлінням фінансами і персоналом, вивченням потреб, розподілом ресурсів, готової продукції. Все це дозволяє стверджувати, що ефективність функціонування підприємства — це комплексна категорія, яка характеризує його здатність у короткостроковому періоді досягати поставлених цілей при заданому рівні інтенсивності використання ресурсів і задовольняти очікування зацікавлених груп із врахуванням платоспроможного попиту, який пред'являється ринком відповідно до корисності результату діяльності підприємства, а також адаптуватись і розвиватись, виживати в довгостроковому періоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Высочина М. В. Разработка элементов модели оценки эффективности функционирования предприятия / М. В. Высочина // Культура народов Причерноморья. — 2005. — № 3. — С. 24 — 28.
2. Методологические проблемы эффективности и интенсификации в условиях социализма: монография / [под ред. д.э.н. В. И. Рыбина, д.э.н. И. В. Можайской]. — М.: Наука, 1987. — 336 с.
3. Клейнер Г. Эффективность мезоэкономических систем переходного периода / Г. Клейнер // Проблемы теории и практики управления. — 2002. — № 6. — С. 35 — 40.
4. Николаев М. В. Оценка эффективности изменений развивающихся хозяйственных систем [Электронный ресурс] / М. В. Николаев // Управление экономическими системами. — 2005. — № 4. — Режим доступа до журн. : <http://uecs.mcnip.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=19>.
5. Клейнер Г. Б. Российские предприятия на пути в XXI век / Глава 11 книги «Путь в XXI век (Стратегические проблемы и перспективы российской экономики)» [Электронный ресурс] : под ред. Д. С. Львова. — М.: Экономика, 1999. — Режим доступа: <http://rusref.nm.ru/indexpubvol11.htm>.
6. Гурышев А. Оценка эффективности деятельности предприятия через использование финансовых и нефинансовых показателей / А. П. Гурышев // Менеджмент в России и за рубежом. — 2007. — № 5. — С. 99 — 105.
7. Нили Э. Призма эффективности: Карта сбалансированных показателей для измерения успеха в бизнесе и управление им / Э. Нили, К. Адамс, М. Кеннерли ; пер. с англ. — Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2003. — 400 с.
8. Баринов В. А. Развитие организации в конкурентной среде / В. А. Баринов, А. В. Синельников // Менеджмент в России и за рубежом. — 2000. — № 6. — С. 25 — 32.
9. Король С. Внешняя среда организации как фактор роста ее эффективности / С. Король, Р. М. Хусейн // Проблемы теории и практики управления. — 2007. — № 5. — С. 43 — 50.
10. Клейнер Г. Б. От теории предприятия к теории стратегического управления / Г. Б. Клейнер // Российский журнал менеджмента. — 2003. — № 1. — С. 31 — 56.
11. Клейнер Г. Предприятие как фактор институциональной стабильности / Г. Клейнер // Проблемы теории и практики управления. — 2001. — № 3. — С. 18 — 23.
12. Айкс Б. От предприятия к фирме: заметки по теории предприятия переходного периода / Б. Айкс, Р. Риттерман // Вопросы экономики. — 1994. — № 8. — С. 31 — 39.
13. Благодир Л.М. Ефективність функціонування підприємства: зміст і принципи оцінювання на сучасному етапі / Л.М. Благодир // Регіональна бізнес-економіка та управління. — 2011. — № 3. — С. 73-80.

Благодир Лілія Миколаївна — канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Lilija M. Blagodyr — Cand. Sc. (Ec.), Assistant Professor of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.